

SLAVISTIKA A KOMPARATISTIKA

Slavica comparativa. Sborník k životnímu jubileu prof. PhDr. Miroslava Kvapila, DrSc. Text sborníku edičně připravila Milada K. Nedvěďová, Karel Jirásek, Vladimír Kříž. Euroslavica, Praha 2002

Sborník je tematicky určen okruhem badatelského zájmu jubilujícího profesora PhDr. Miroslava Kvapila, DrSc., jenž je předním českým komparatistou specializujícím se především na jazyk a literaturu jižních Slovanů. Neutuchající zájem o oboustranné kulturní a literární vztahy Čechů a jižních Slovanů mu doslova byl dán do vínku, jelikož se narodil v česko-jihoslovenské rodině, díky čemuž byl již od dětství konfrontován se dvěma jazykovými a kulturními světy, sice slovan-skými, ale v mnohém odlišnými. Každodenní srovnávání dvou různých kultur mu pomohlo vytvořit si základy srovnávacího myšlení. Titul sborníku *Slavica comparativa* odkazuje na Kvapilovu práci nejen svým významem, tedy poukazem na srovnávací aspekt studia literatury, který je jubilan-tovi nejbližší, ale i volbou jazyka, neboť M. Kvapil své pražské publikace vždy vydával s latinskými tituly. Sborník uvádí článek Milady K. Nedvěďové, která v něm shrnuje nejdůležitější badatelské a publikační počiny M. Kvapila, působení na jeho pražské *alma mater* i na univerzitách v Bělehradě a v Lublani; na sborníku oceňuje zejména to, že se na něm podílejí nejen jubilantovi vrstevníci, ale i jeho žáci včetně generačně nejmladších (s. 8).

Většina příspěvků zařazených do recenzovaného sborníku je skutečně zaměřena komparatisticky; tak je tomu i v případě práce P. Pipera (Bělehrad), srovnávajícího gramatickou strukturu češtiny a srbštiny a odvolávajícího se mj. na Kvapilovu publikaci *Serbica. Litterarum memoria* (Praha 1998). Vlivem českého a německého jazyka na rozvoj slovinského odborného názvosloví se ve svém příspěvku zabývá Jasna Honzak Jahič z Lublaně působící na pražské univerzitě. Z hlediska komparatistiky patří, podle mého názoru, k nejzajímavějším příspěvkům Jana Doležala o paralelách geneze moderního srbského a chorvatského románu, v němž se autor zmiňuje rovněž o teorii zrychleného vývoje literatur malých národů, jehož konkrétním důsledkem má být podle Doležala slabě rozvinutý realismus v obou dotčených národních literaturách. Problém tzv. malých literatur patří dnes k nejdiskutovanějším problémům nejen mezi literárními vědci, ale setkáváme se s ním přímo v literárních dílech současných autorů. Pro příklad mohu uvést dva slovinské autory Drago Jančara a Aleše Debeljaka, kteří se zejména ve svých sbírkách literárních esejů zamýšlejí nad tím, zda jsou hranice jazyka zároveň hranicemi národní literatury.

Z jazykového a literárního hlediska je zajímavé téma čakavštiny, jazyka, který byl ve středověku a v období renesance prvním dominujícím a prestižním domácím jazykem chorvatské literatury a kultury vůbec a který v polovině 18. století zanikl, aby se na počátku 20. století znovu objevil, tentokrát pouze jako obtížně přijímaný literární dialekt. Za pozoruhodný považuji závěr této studie: *V době, kdy k básnickým postupům patří například destrukce jazykové formy, kdy smysl básně závisí více na vlastních asociacích recipienta než na poselství, které do ní vložil autor, kdy se básně snaží působit na čtenáře někdy jen svou zvukovou, nebo grafickou podobou, v takové době přestává být faktor dialektu omezující a autorovi se nabízí stejně široké pole možností, jako kdyby psal standardem nebo dokonce světovým jazykem.* (s. 96)

Sborník obsahuje rovněž dva příspěvky metodologické. Prvním z nich je práce Ivo Pospíšila, která akcentuje pevné spojení literárněvědné slavistiky a komparatistiky připomenutím, že největší rozvoj komparatistiky v metodologii proběhl v souvislosti se slovanským materiálem. Pospíšil upozorňuje na nutnost průniku sociálních a filologických věd, který by se měl uskutečnit ve dvou rovinách – v rovině areálovosti a v rovině genologické. Druhým metodologickým příspěvkem je studie Miloše Zelenky nazvaná *Karel Krejčí a sociologie literatury*, jejíž autor učinil tento závěr: *Krejčího metodologický přínos k teoretickému myšlení české srovnávací školy – spočívá v rozpracování metody esteticko-sociální stratigrafie v srovnávacím aspektu, která přispěla k rozvoji recepčního a historicko-sociologického studia literárních jevů, tj. ke zkoumání sociálně historické podmíněnosti slovesného tvaru.* (s. 102)

Sborník obsahuje řadu zajímavých a skutečně inspirujících studií; za všechny jmenujme práci o „hermetickém románu“ Miroslava Mikuláška, referát Radoslavy Brabcové o učebnici češtiny pro Charváty z roku 1911, jejíž autor Stjepan Radić přisuzoval češtině úlohu diplomatického jazy-

ka, a zejména studii Veroniky Honcové o jeans-próze s širokým komparatistickým záběrem. Autorka se ve svých úvahách (ovlivněna Alexandrem Flakerem) dostává od literárních podnětů románu amerického spisovatele Jerome Davida Salingera *Kdo chytá v žitě*, přes paradigmatický román německého spisovatele Ulricha Plenzdorfa *Nová utrpení mladého Werthera* až ke konkrétním literárním paralelám v srbské, polské, české a slovenské, ale zejména chorvatské literatuře, na níž podrobněji (zejména na dílech Antuna Šoljana) demonstruje základní teze jeans-prózy.

Z dalších příspěvků bych chtěla zmínit např. práci Ivana Dorovského o recepci Mickiewiczova díla u Charvátů, M. K. Nedvědové o recepci Prešernova díla v české kultuře, nové poznatky o díle Desanky Maximovič od Miodraga Sibinoviče, studii Antonína Měšťana o vřelém vztahu T. G. Masaryka ke Slovincům, práci z pera Vladimíra Kříže o Plovdivu jako významném centru bulharského obrození či úvahu Jana Vitoně o tzv. albertusech, nápaditých polských textech pojednávajících o kněžích bouřících se proti nesmyslnosti války jako takové v době, kdy i oni na konci 16. století byli povolováni do války proti Tatarům – autor postavu kostelníka a venkovského učitele Alberta vnímá jako částečnou paralelu českého Švejka.

Soňa Blažková

НОВАЯ МОНОГРАФИЯ О ВЛАДИМИРЕ НАБЕКОВЕ

А. В. Злочевская: *Художественный мир Владимира Набокова и русская литература XIX века*. Москва, Издательство Московского университета 2002, 185 с.

Московский литературовед Алла Злочевская известна читателям брненских журналов своими статьями, посвященными М. А. Булгакову (*Opera Slavica* 2001, 1) и Владимиру Набокову. Ее статья *Влияние идей русской литературной критики XIX-XX вв. на эстетическую концепцию Владимира Набокова* (*Slavica Litteraria* X 4, 2001) является своеобразной увертюрой к рецензируемой книге, основанной на тонком сравнительном анализе университетских лекций Набокова о русской литературе и целого комплекса русской критики, эссеистики и изящной словесности. Оказывается, что набокковская проза связана с отечественной литературой гораздо сильнее, чем предполагалось.

Сжатая, но оригинальными мыслями насыщенная монография Злочевской построена на сложной системе сопоставления мыслей, содержащихся в русской поэзии и прозе, начиная с Жуковского и Пушкина, продолжая Чеховым, Достоевским и кончая анализом русской сатиры, представленной творчеством Гоголя и Салтыкова-Щедрина. Злочевская убедительно доказывает, что эксплицитно высказанные симпатии или антипатии Набокова к отдельным авторам никак не связаны с тем, насколько затронута их творчеством набокковская беллетристика. Особенно наглядно это проявилось у писателей, которых Набоков недолюбливал, – у Достоевского и Салтыкова-Щедрина. Интересно, что у любимого Набоковым Пушкина Злочевская подчеркивает прежде всего эстетическую близость обоих авторов: осуждение непонимающей поэта толпы и наслаждение самим процессом творчества, так как „сочинительство – единственный способ преодоления экзистенциального трагизма человеческой жизни“ (71). Жаль, что автор ограничивается лишь анализом пушкинской лирики и романа *Евгений Онегин*. Блестящей пушкинской прозе, опередившей своей сжатостью поэтику чеховских рассказов, а также набокковской прозы, Злочевская не уделяет никакого внимания. Причем именно в пушкинских *Повестях Белкина* уже зарождается тот характерный прием игры с читателем, который Злочевская так блестяще характеризует, анализируя творчество Гоголя и Салтыкова-Щедрина. Интересны именно те части монографии, в которых автор сопоставляет поэтику романов Набокова с творчеством Чехова, Достоевского, Гоголя и Салтыкова-Щедрина. Примером тонкого анализа Набокова на фоне творчества Достоевского может служить интерпретация романа *Лолита*, центральной идеей которого Злочевская удачно считает „соотношение греха и свободной воли человека“ (117). Она подчеркивает, что „Набоков вскрыл изначальный трагизм извра-